

TATAI ERZSÉBET

Lélegzet. L. Ritók Nóra kiállítása 2024. március 14.

Körülbelül húsz éve ismerem L. Ritók Nórát, akit nem kell bemutatnom, hiszen mindenki tudja, hogy milyen sziszifuszi küzdelmet folytat a mélyszegénység ellen és milyen heroikus harcot vív a vizuális művészeti nevelés terén – mindkettőt az általa megálmodott és létrehozott Igazgyöngy Alapítvány égisze alatt. Hogy szavamát egymásba ne öltsem, 20 éve a MOMÉN, akkor a Magyar Iparművészeti Egyetemen találkoztunk, annyit tudtam róla, hogy rajztanár és milyen ambiciózus. Majd Bodóczy István révén volt szerencsém nyomon követni Nóra pedagógiai munkásságát, gyönyörködni tanítványai színgazdag, leleményes kompozíciójű, lényeglátó, elementáris munkáiban. Amikor egyszer Nóra meghívott berettyóújfalui házukba, megmutatta képeit. Tátva maradt a szám a csodálkozástól, és csak azt a költői kérdést tudtam kinyögni, hogy ÉS mikor festesz?

Nos ennyit Nóra sokoldalúságáról és energiáiról. És most a kiállításról: először és majd végül is a címről:

LÉLEGZETre természetesen mindig szükségünk van, de most, amikor kezd elfogyni a levegő, érezzük nagy szükségét, hogy vele oxigén jusson oda, ahol nagy hiány van.

L. Ritók Nóra képei által azonban tüdönkbe tiszta levegő tódul be, festményrajzai elemelnek a hétköznapiok nyűgös forgatagától.

Művészete a vidéki, falusi élet poétikája. Ritók Nóra ugyan néha versekhez, például Petőfi *János vitézé*hez, Weöres Sándor „*Nő a dér, álom jár*” című költeményéhez készít illusztrációt, képein kerteket, erdőket, házfalakat, rozsdás szerszámokat, düledező, szomorú, romos elhagyatott házakat ÁBRÁZOL; érzékeltet magárahagyatottságot; metonímiába sűrít enyésző kultúrjavarokat, és olykor szimbólumokat használ. Ugyanakkor nem áll tőle távol a gyengéd humor sem, mint az a *Valaki hímezte* és az *Újragondolt csodaszarvas* című munkáján látható.

Mikrokozmoszában mégis mintha mindig ősz lenne és magány, ám ez a melankólia nem sugall reménytelenséget, vagy kiábrándultságot, hanem szépséget, amely itt a tónusok, színek finom játékában, a megfontolt, hajladozó vonalak harmóniájában, valamint a pozitív-negatív formák és terek, a folthasználat érzékeny dinamikájában rejlik.

Nóra a legjobb magyar grafikai hagyományok folytatója: Würtz Ádámé, Kass Jánosé, a korai Szász Endréé. A gondosan szerkesztett lapokon a fákat, házakat,

drótkerítést megjelenítő, vékony és vastag, halvány és sötét, egyenes és ívelt, görbe és félbehagyott VONALAK bravúros játéka bűvöl el.

Minthogy Nóra grafikusként definiálja magát, feleslegesnek tűnhet figyelmet fordítani a színekre. Mivel azonban gyakran színeket használ és festői megoldásokat is alkalmaz – *És véget ért az éjszaka, Séta alkonyatkor, Minden mindegy*, hogy a legszínesebb képei közül említsek néhányat –, nem kerülhető meg a színekkel való foglalkozás. Annál is kevésbé, minthogy az itt kiállított 27 képből mindössze csupán kettő (három) kép fekete-fehér (pl. a *Menedék*), viszont azokon is találhatók festett, úsztatott tónusátmenetes részletek.

Úgy tűnik, hogy Nóra kedvenc színe a barna – és ezzel szembemegy a tömegek színekedvelésével, minthogy „Nyugati felmérések alapján a barna az egyik legkevésbé kedvelt szín az emberek körében: sokan a pusztaságra, rusztikusságra és szegénységre asszociálnak róla.” – írja a wikipedia, és meg is adja referenciáját.¹ Ez a színpreferencia Keleten is igaz lehet, mégha nemcsak a hervadó levelek és a rozsdá színe barna, de a föld, sok állat bundája, sokunk szeme és bőrszíne, a fák törzse, a kakaó, a kávé és a gesztenye is barna. Kulturálisan a barnákat mégis az elmúlással hozzuk összefüggésbe, ez a szín a búskomorságé.

Voltaképp színredukció folyik a természetben is, amikor ősszel a növényzet színeit vesztí, és utoljára barnává válik. Tehát amikor azt mondom, hogy Nóránál a barnák ezernyi árnyalatával történő visszafogott színhasználatában nem a hangulati érték az elsődleges, hanem a redukció, akkor ha nem is tévedek, a hatás alól nem vonhatjuk ki magunkat.

Mindazonáltal úgy vélem, hogy ez a SZÍNREDUKCIÓ nem csak a „grafikusságból” ered, hanem egy olyan tudatos választás, az absztrakciónak olyan eszköze a képalakításban, amely elemel attól a valóságtól, amelyben nap mint nap élünk.

És mindezek a témák, motívumok, vonalak és színek montázs-logikával felépített kompozíciókban állnak össze. Rendszerint MONTÁZSOLT, szürrealisztikusan rétegelt terekben állnak a tántoríthatatlanul égbenyúló fák és sokszor realitást nélkülöző falak. Talán az egyetlen valóban szürrealisztikus motívum a zöldlevelű fa az *Elhagyott hotel* című képen, még ha annak is van realisztikus olvasata: miszerint az egyszerűen kidőlt. Bár ha a cím nem segít, honnan tudnánk?

¹ Heller, Eva, *Psychologie de la couleur' -effets et symboliques*, (2009), p. 212-223.

CÍMeit az alkotó nem egyforma logikára működteti: olykor humorosak, azaz a képi humor forrása épp a címe (*Újragondolt csodaszarvas*). Tényközlő, vagy leíró értelmezést segítő címei (*Séta alkonyatkor*, *Tartós szélirány*, *Elhagyott ház*) mellett narratív olvasatot hív létre az *És véget ért az éjszaka*, egy másik másik pszichés állapotra utal: *Minden mindegy*, ám ezek mellett előfordulnak kimondottan talányos címek is: *Védett kert*, *Magánerdő*. Természetesen vélhetjük azt, hogy ezek egyszerűen megnevezik a kép tárgyát, de a címbeli felvetést tovább is gondolhatjuk: Vajon miért magán a magánerdő? Ki a tulajdonos? Miért is furcsa ez? Vagy: hogyan, kitől, miért védett a kert? Miért pont egy kert, és miféle lehet az, ami védett??

Kétségtelen, hogy e képek az elmúlásról is szólnak, nem éppen vidámak (sem a düledező házak, a rozsdák, sem a barnák, sem a címek egyharmada), mégis levegősek, bár a világunk részei és elemei onnan származnak, bennünket nem hagynak ugyanott.

Meglehet, hogy e kiállítás képei romantikus vágyat hordoznak, vagy csak azt, hogy szabadon lélegezhessünk, levegőhöz jussunk.

Ne hagyj el engem, levegő,
engedj nagyot lélegzenem,
angyalruhák lobogjanak
mellkasomban ezüstösen,
akár a röntgenképeken.

Egy ezüstnyárfát adj nekem,
arcom a rezgő lombba nyújtva
hadd fűjjam rá lélegzetem,
s ő fűjja vissza szüntelen
új, szennyezetlen életem,
míg kettőnk arca közt lebeg
a lélegzetnyi végtelen.

Nemes Nagy Ágnes: LÉLEGZET